

ΕΚΤΕΘΕΙΜΕΝΟΣ Ο ΦΥΣΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΥΠΟ ΔΥΣΜΕΝΕΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ (Ιανουάριος 2012)

Συγγραφέας: ΓΙΑΝΝΗΣ ΕΛΑΦΡΟΣ

Η φύση της Ελλάδας, η εξαιρετικά πλούσια βιοποικιλότητά της (από τις πλέον ανεπτυγμένες στην Ευρώπη), ο περιβαλλοντικός πλούτος της χώρας αποτελούν ένα «κρυμμένο θησαυρό», που πρέπει να προφυλάξουμε για το σήμερα και το αύριο. Ένα μέρος των πολύτιμων περιβαλλοντικά περιοχών έχει ενταχθεί σε καθεστώς προστασίας, σε 27 προστατευόμενες περιοχές, όπου περιλαμβάνεται λιγότερο από το 30% των εκτάσεων που έχουν χαρακτηριστεί Natura. Αν και οι περιοχές αυτές εποπτεύονται από φορείς διαχείρισης και παρά το έργο των φορέων και του προσωπικού τους, στην πραγματικότητα η προστασία που απολαμβάνουν είναι διάτρητη. Περισσότερο από το 85% των φορέων διαχείρισης θεωρούν ότι η φύλαξη των περιοχών που εποπτεύουν είναι λίγο ή καθόλου επαρκής, όπως έχει δείξει σχετική έρευνα της επιτροπής «Φύση 2000» για τα δέκα χρόνια από τη σύστασή τους. Ενδεικτικό των δυσμενών συνθηκών υπό τους οποίους λειτουργούν οι φορείς είναι ότι οι μισοί περίπου από αυτούς δεν έχουν καταφέρει να συνεργαστούν με τις αρμόδιες αρχές για τη φύλαξη.

Βεβαίως, οι κυβερνήσεις είχαν κηρύξει... Μνημόνιο για τους φορείς διαχείρισης, από την ίδρυσή τους κιόλας, μη διαθέτοντας από τον κρατικό προϋπολογισμό ούτε ένα ευρώ! Η χρηματοδότηση των φορέων προέρχεται από ευρωπαϊκά προγράμματα και από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη. Είναι φανερό ότι τα πάγια έξοδα και η μισθοδοσία των 280 περίπου εργαζόμενων στους φορείς (περίπου 10 άτομα ανά φορέα) δεν μπορεί να βρίσκονται στον αέρα και να εξαρτώνται από σύνθετες διαδικασίες χρηματοδότησης, με αποτέλεσμα το 75% των φορέων να δηλώνει ότι υπάρχουν σοβαρά προβλήματα χρηματοδότησης και αμοιβής των εργαζομένων. Το ζητούμενο είναι αφενός μεν η ενίσχυση της προστασίας των συγκεκριμένων περιοχών, αφετέρου δε η επέκτασή τους και σε άλλα περιβαλλοντικά «διαμάντια».

Η έννοια της προστασίας περιοχών έχει λάβει στις μέρες μας πιο ολοκληρωμένη

διάσταση, αλλά οι ρίζες της ανιχνεύονται στην αρχαιότητα, στην Ελλάδα και όχι μόνο. «Ιερά άλση, ηρώα, άβατες περιοχές, νησιά αφιερωμένα σε θεότητες, όπως η Δήλος, δεν εξέφραζαν μόνο την ευσέβεια των αρχαίων, αλλά και λόγους προστασίας των θηραμάτων και της βιοποικιλότητας», μας λέει ο κ. Νικόλαος Καραβάς, περιβαλλοντολόγος και πρόεδρος του Δ.Σ. του Φορέα Διαχείρισης Υγροτόπων Κοτυχίου Στροφυλιάς.

Στο σύγχρονο ελληνικό κράτος, η πρώτη εμφάνιση προστατευόμενων περιοχών ξεκινά το 1937 (νόμος 856), όταν θεσμοθετήθηκε η έννοια του Εθνικού Δρυμού, στον οποίο εντάχθηκαν πέντε ορεινές δασωμένες περιοχές. Το 1971, με το ν. 996, θεσμοθετήθηκαν τα Αισθητικά Δάση και τα Προστατευόμενα Φυσικά Μνημεία. Ο νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος 1650/1986 εκσυγχρόνισε τη νομοθεσία, δημιούργησε άλλες πέντε κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών (περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης, εθνικά πάρκα κ.λπ.), αλλά δεν έλυσε τα προβλήματα ουσιαστικής προστασίας και εμπλοκής των τοπικών κοινωνιών.

Σήμερα, η έννοια της προστατευόμενης περιοχής είναι προσδιορισμένη από τη Διεθνή Ένωση για την Προστασία της Φύσης (IUCN): Ένας αναγνωρισμένος και σαφώς καθορισμένος γεωγραφικός χώρος για τον οποίο υπάρχει δέσμευση διατήρησης και ο οποίος υπόκειται σε διαχείριση μέσω νομικών ή άλλων μέσων, ώστε να επιτευχθεί η μακροπρόθεσμη διατήρηση και προστασία της φύσης με τις συναφείς οικοσυστημικές και πολιτιστικές αξίες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με δύο οδηγίες της (για τα πουλιά και για τους οικοτόπους) δημιούργησε το Δίκτυο Φύση 2000 (γνωστό και ως Natura 2000) για τη διατήρηση της φύσης και της βιοποικιλότητας. Περίπου 240 περιοχές της Ελλάδας έχουν ενταχθεί στο Δίκτυο Φύση 2000, καλύπτοντας μια έκταση που αντιστοιχεί στο 18%-19% του εδάφους της χώρας, περίπου όσο είναι και ο μέσος όρος σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι περιοχές Natura όμως δεν εποπτεύονται άμεσα και η προστασία τους έχει υποσκαφθεί από σειρά κυβερνητικών αποφάσεων.

Το 1999 δημιουργήθηκε το θεσμικό πλαίσιο για την ίδρυση Φορέων Διαχείρισης προστατευόμενης περιοχής και το 2000 ιδρύθηκε ο πρώτος, για το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου. Το 2002 ακολούθησε αυτός για τον Σχινιά - Μαραθώνα (ως αντιστάθμισμα και στις έντονες αντιδράσε

ις για την κατασκευή του ολυμπιακού κωπηλατοδρομίου στην περιοχή), ενώ λίγο αργότερα (εντός του 2002 πάλι) ανακοινώθηκαν 25 ακόμα φορείς, χωρίς όμως προετοιμασία. Πρόσφατα ιδρύθηκε ακόμα ένας. Οι περισσότεροι παρέμεναν φορείς-φαντάσματα, μέχρι πριν από τρία χρόνια, όταν πραγματοποιήθηκε μια στοιχειώδης στελέχωση. Παρ' όλα αυτά ακόμα υπάρχουν σοβαρά προβλήματα όσον αφορά τη θεσμική κατοχύρωση των προστατευόμενων περιοχών, καθώς ο χαρακτηρισμός τους έγινε με Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ), η οποία προσβάλλεται δικαστικά. Αν και το πρόβλημα έχει επισημανθεί και η ανάγκη αντικατάστασης του ορισμού από Προεδρικά Διατάγματα έχει υποδειχθεί, δέκα χρόνια μετά ελάχιστα είναι τα Π.Δ. που έχουν εκδοθεί.

Η χρηματοδότηση αποτελεί αγκάθι για τους Φορείς Διαχείρισης. Σήμερα τα έξοδα καλύπτονται βασικά από επιχειρησιακά προγράμματα, με ορίζοντα το 2015. Η καταβολή των χρημάτων απαιτεί πολλές φορές περίπλοκες διαδικασίες και αιτήσεις, ενώ δεν λείπουν μεγάλες καθυστερήσεις και διακοπές χρηματοδότησης. Όχι λίγες φορές το προσωπικό έχει μείνει απλήρωτο, με αποτέλεσμα ακόμα και τη διακοπή του έργου της προστασίας. Την ίδια ώρα είναι γνωστό ότι τα πάγια και λειτουργικά έξοδα των αντίστοιχων φορέων στις άλλες χώρες της Ευρώπης καλύπτονται από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες δεν είναι να απορεί κανείς ότι άνω του 60% των φορέων δεν εφαρμόζει κανένα σύστημα επιστημονικής παρακολούθησης των ειδών, ποσοστό που ανεβαίνει στο 80% όσον αφορά τους οικοτόπους. Αν και το 60% των φορέων έχει αξιολογήσει τις απειλές και τις πιέσεις που αντιμετωπίζει η περιοχή τους, σε μεγάλο βαθμό δεν τις έχει λάβει υπόψη στον σχεδιασμό και την εφαρμογή της παρακολούθησης ειδών και οικοτόπων.

Εντυπωσιακή είναι η εικόνα της μη συμβολής της κρατικής μηχανής στην ανάπτυξη του έργου των φορέων. Οι εκπρόσωποι των υπουργείων είναι εκείνοι που απουσιάζουν περισσότερο από τις συνεδριάσεις των Διοικητικών Συμβουλίων: οι εκπρόσωποι του υπουργείου Οικονομικών απουσιάζουν συστηματικά στο 85% των φορέων, του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης στο 55% και του υπουργείου Περιβάλλοντος στο 45% των φορέων διαχείρισης! Μάλιστα, οι πρόεδροι ή συντονιστές των φορέων, απαντώντας σε ερωτηματολόγιο της Επιτροπής Φύση 2000, εκτίμησαν ότι «τα περισσότερα μέλη του Δ.Σ. δεν αντιλαμβάνονται ότι εκπροσωπούν

έναν φορέα προστασίας της φύσης και δεν συμπεριφέρονται ανάλογα»...

Αδύναμη είναι και η σύνδεση των φορέων με τις τοπικές κοινωνίες. Το 40% των φορέων ασχολείται σπάνια ή και καθόλου με την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας, ενώ -όπως σημειώνουν οι φορείς- υπάρχει πρόβλημα στην κατανόηση του ρόλου των προστατευόμενων περιοχών από τους γειτονικούς πληθυσμούς.

Μεγάλο θέμα αναμένεται να δημιουργηθεί με τις αιτήσεις τοποθέτησης εγκαταστάσεων αιολικής ενέργειας και φωτοβολταϊκών, εντός των ορίων των Προστατευόμενων περιοχών. Οι συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες δεν απαγορεύονται από τον πρόσφατο νόμο για τη βιοοικολογία, αλλά υπάρχουν σοβαρές ενστάσεις για πιθανές αρνητικές επιδράσεις στο περιβάλλον.

Ένα άλλο θέμα που ρίχνει τη σκιά του πάνω στο δυναμικό των φορέων διαχείρισης είναι η απειλή συγχώνευσης Φορέων για λόγους εξοικονόμησης. Όπως υποστηρίζουν, κάτι τέτοιο θα έθετε σε κίνδυνο τη χρηματοδότηση μέχρι το 2015, η οποία στηρίζεται στη σημερινή δομή. Κάθε αλλαγή θα δημιουργούσε προβλήματα. Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι δεν θα επιτευχθεί οικονομία από μια πιθανή συγχώνευση. Από τη μια τα μέλη του Δ.Σ. εργάζονται αμισθί, με μόνη δαπάνη τα έξοδα κίνησης. Από την άλλη το προσωπικό είναι ήδη πολύ περιορισμένο (280 άτομα πανελλαδικά) και η αναφορά τους σε ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες θα δημιουργήσει κενά στην προστασία και ίσως περαιτέρω έξοδα.

«Οι φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών κάλυψαν κενά και ελλείψεις που υπήρχαν από την πολιτεία. Ο απολογισμός τους είναι θετικός, παρά τα προβλήματα και παρότι η νέα δομή έχει αφεθεί στην τύχη της!» τονίζει ο κ. Νικόλαος Καραβάς, πρόεδρος του Δ.Σ. του φορέα διαχείρισης σε Κοτύχι - Στροφιλιά. «Το βασικό είναι ότι υπάρχει μόνιμη παρουσία και φ

ύλαξη στις προστατευόμενες περιοχές, με ανθρώπους και όχι στα χαρτιά». Όμως κάθε βήμα στη δράση των φορέων συνοδεύεται από προβλήματα. Στο θέμα της φύλαξης, πέρα από την έλλειψη ανθρώπων και μέσων, σε αρκετές περιπτώσεις καταγράφεται ως πρόβλημα το γεγονός ότι οι υπάλληλοι των φορέων δεν έχουν ανακριτικές αρμοδιότητες, για την αντιμετώπιση παράνομων δραστηριοτήτων (π.χ. λαθροθηρία, ρίψη αποβλήτων κ.ά.) Δηλαδή παρατηρούν, καταγράφουν, κάνουν

συστάσεις, ενημερώνουν τις αρμόδιες αρχές, αλλά δεν μπορούν να προχωρήσουν περισσότερο. «Σε ορισμένες περιοχές η λύση έχει βρεθεί με κοινές περιπολίες των φυλάκων με τους δασικούς. Αλλά αυτό μπορεί να γίνει μόνο τις εργάσιμες ώρες και μέρες, καθώς δεν καταβάλλονται υπερωρίες στους δασοφύλακες».

Οι φορείς διαχείρισης έχουν την ευθύνη της γνωμοδότησης για οποιαδήποτε δραστηριότητα πρόκειται να αναπτυχθεί στην περιοχή. Ελέγχουν τη νομιμότητά της με βάση την ΚΥΑ και τη συμβατότητα με τους στόχους προάσπισης της βιοποικιλότητας.

Για την κοινή αντιμετώπιση των θεμάτων που απασχολούν τους φορείς συστήθηκε το άτυπο Ελληνικό Δίκτυο Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών. Στόχος, η εκπροσώπηση απέναντι στο κράτος, η ανταλλαγή καλών πρακτικών και ιδεών αντιμετώπισης προβλημάτων.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», στις 9 Ιανουαρίου 2012.